

ԱԼԵՔ

I

- Ի՛նչ փարթամ է Արմենիան,
 Ի՛նչ սիրուն է, աննման.
 Լեռներ չքնաղ, հովասուն
 Կատարներով պսպղուն.
- 5 Ծեր ծմակներ ծառախիտ,
 Զրեր անուշ ու վճիտ.
 Դաշտեր բերրի, արգավանդ.
 Եվ լիություն երկնավանդ.
 Երկինքը ջինջ, բաց կապույտ,
- 10 Ամպերն ազատ և անփույթ,
 Թեթև, անհետ, իբր անուրջ,
 Պտտվում են նրա շուրջ.
 Չնաշխարհիկ այն երկրին
 Մարդիկ դրախտ կոչեցին:
- 15 Ոչ դրախտ է, ոչ եղեմ,
 Բայց Աստուծո, բախտի դեմ,
 Չէ տրտնջում տեղացին,
 Այլ յուր ամոթն երեսին,
 Հարևանի հետ միշտ հաշտ
- 20 Ունենում է սար ու դաշտ:
 Նա առողջ է և զվարթ,
 Դեմքը կարմիր, ինչպես վարդ,
 Բայց թե ուժը յուր բազկի

- 25 Զէ գործ դնում չար ճամփի.
 Իրան դառը քրտինքով
 Աշխատում է անվրդով:
 Հենց եզերքն հորիզոնի
 Վաղորդյան շառագունի,
 Գոհանում է Արարչից—
 30 Մաճկալը բռնած մաճից,
 Երեսին խաչ է հանում,
 Գնում իրան վարն անում,
 Հովիվն էլ դեպ արոտը
 Քշում տանում է հոտը.
 35 Եվ խաղաղ էր նրա կյանքը,
 Կարծես, Աստծո օրհնանքը
 Նրա վերա իջել էր:
 Անդորրությամբ աճել էր
 Այս ժողովուրդը բարի.
 40 Սակայն, ահա, այս տարի
 Հայտնվեցավ թուրք Ալին,—
 Մի պատուհան երկնային:

II

- Ալին ծեծեց... Ալին տարավ...
 Ալին այսօր թալան արավ.
 45 Ալին երեկ մարդ սպանեց.
 Ալին սարիցն ապրանք քշեց.
 Կրակ տվեց սրա դեզը,
 Խլեց նրա մի լուծ եզը.
 Ալին հանդում քաղվոր ճանկեց,
 50 Մի նորահարս առևանգեց.

Ալին ծեծեց... Ալին տարավ...
Ալին խլեց... Ալին կերավ...

III

«Ո՞վ է Ալին, այդ լիրբ թուրքը,
Հարցրեց մի օր քաջ Ալեքը.
55 Խնչ է շինում մեր սարում նա,
Որ սպանի կամ գողանա»,—
Եվ սնաչից* կախ արած
Հրացանն առավ ու գնաց:

IV

«Ալեք, Ալեք, ռւր ես գնում,
60 Վայ՛ իմ գլխին, խնչ ես անում.
Այն գազանից հեռու կացիր,
Արի՛, որդի՛, արի, դարձի՛ր,
Գեթ խնայիր քո խեղճ նանին.
Քեզ կըսպանի այն հարամին:
65 Հարևաններ, ինձ օգնություն
Եկե՛ք, հասե՛ք, Աստծու սիրուն.
Եկե՛ք, հասե՛ք, որդուս կալեք.
Փախա՛վ, գնա՛ց, Ալե՛ք, Ալե՛ք...»:
Խեղճ պառավը դողդողալով,
70 Յուր ծնկանն ու գլխին տալով,

*Մնաչա - վրանի մեջտեղի միակ սյունը, որի վրա ամրացնում են ճիպոտները վրանի (հեղ.):

Նայեց, մինչև Ալեքն անցավ
Դիմացի սարն, անհայտացավ:

V

- Բայց տեսնել ես այն լեռները,
Որոնց հպարտ կատարները,
75 Թանձր մեզով փաթաթված,
Ճերմակ ձյունով են միշտ պատած.
Գազաթներիցն այն ձյունապատ,
Պսպրդալով, ինչպես արծաթ,
Աղբյուրներիցը գոյացած
80 Վտակներն իջնում են ցած
Եվ ոռոգում են լիառատ
Հովիտները դալարազարդ:
Երկնահամբույր այն լեռանց
Օդը բուրմունք է ծաղկանց.
85 Հովիվ Ալեքն այն սարերում
է մեծացել, միշտ ոչխարում:
Յուր սիրելի շների հետ
Դեպի լանջերն խոտավետ
Ամեն Աստծո առավոտ
90 Ոչխարը տանում է արոտ.
Իրիկները մութն ընկնելիս
Բերում, ուրթումն* արխաջ** տալիս,
Նստում իրանց պարզ վրանում

*Ուրթ - այն որոշյալ տեղն է, ուր արձակում են վրանները
սարվորի (հեղ.):

**Արխաջ - ոչխարին գիշերվան մնալու, հանգստանալու տեղն է (հեղ.):

- Ու ղովտիցը* շհուն հանում,
 95 Ածում, կանչում, զվարճանում,
 Մինչև հոգնում է, քունը տանում:
 Նա բարի է, խոնարհ և հեզ,
 Իրան անմեղ գառների պես,
 Բայց և... ահա այսօր
 100 Հրացանն առավ ու գնաց, որ
 Ղաչաղ թուրքին անե հարցում —
 Ինչ է շինում այդ սարերում:

VI

- Վերջալույսի վառ շողերը
 Կանաչ լերանց այն կողերը
 105 Ոսկեզօծել են, և կիզում,
 Բարի գիշեր են ասում:
 Այս ժամերին այն սարերում,
 Երբ տավարը կիթ են բերում
 Հարայ հրոց է միշտ լինում.
 110 Սակայն այսօր թուրքի բինում,
 Որ մարդկանցից էլ դատարկ է,
 Ուրիշ աղմուկ, աղաղակ է.
 Շուն չէ հաչում, կով բառանչում,
 Կանայքն են միայն «հարա՛յ» կանչում:

*Ղովտ - սրնգի երկայնությամբ սնամեջ փայտ է, նրա մեջ են պահում
 սրինգը - շվին (շհու) (հեղ.):

VII

- 115 Իսկ այն ո՞վ է այս ժամանակ
 Կանաչ հովտում պառկած մենակ,
 Անփույթ փռել է ձեռքերը:
 Ապա ո՞ւր են յուր զենքերը.
 Եթե, իրավ, իգիթ է նա,
 120 Թող վեր կենա, ճամփեն գնա,
 Թե մի ճամփորդ է նա հոգնած,
 Կամ թե հովիվ անուշ քնած:
 Սակայն ահա, նայի՛ր, վերի
 Մոտիկ բինից թուրք սարվորի
 125 Կարմրազգեստ մի խումբ կանանց
 Արագաքայլ գալիս է ցած.
 Եկավ ահա, եկավ հասավ,
 Եվ հենց արնոտ այն դին տեսավ,
 Ճիշ արձակեց մի ցավալի,
 130 «Վա՛յ իմ Ալի, իգիթ Ալի...»:

VIII

- «Հավա՛ր, հասե՛ք, այն անիծված
 Շուն էրմանին դեսը գնաց,
 Ախ, թե թվանք ունենայի
 Մի գնդակով կըսպանեի:
 135 Այն Ալեքն էր, ճանաչեցի,
 Դիմաց սարից նկատեցի,—
 Վրա տվեց երբ այն դալին,
 Թվանքն առավ իգիթ Ալին,
 Ու քիչ մնաց, պրծած բան էր,

- 140 Որ դուշմանին պիտի սպաներ,
 Բայց ընկերներն իսկույն կորան
 Եվ էրմանին հաղթեց նորան:
 Նրանց գլխին կընկա լաշակ,
 Անունները դրած ղաշաղ,
- 145 Չամաչեցին գեթ փափախից,
 Փախան անսիրտ հայի վախից...
 Գնդակահար ընկավ Ալին,
 Նրա խանչալն և այնալին,
 Որ արծաթով էր պատած զուտ
- 150 Տարավ հաղթողըն այն անգուլթ,
 Տարա՛վ, փախա՛վ... դեսը գնաց...»:
 Ձեռքն Ալեքի ճամփին մեկնած
 Մղկըտալով բոթաբերը
 Մինչ պատմում էր այս խոսքերը,
- 155 Տխուր ողբով յուր իգիթին
 Գովաբանում և Ալեքին
 Անիծում է թուրքի կինը,
 Իսկ մարդիկըն իրանց դինը
 Վըկա կանչում և երգվում են —
- 160 Թեկուզ Ալեքին չըգտնեն,
 Գեթ մի ուրիշ հայ սպանել.—
 Ալնի ղսասը միայն հանել:

IX

- Վերջին շողերն արևի
 Կատարներին ծառերի
- 165 Դողդողացին ու հանկարծ
 Թռան ծայրերը լերանց:

- Ժանգառքն արդեն ընկնում է,
 Քաջ Ալեքը գնում է.
 Մութն ու լուռ է ծմակը,
 170 Միայն նրա ոտի տակը
 Չոր խաշամն է խշխշում,
 Երկշոտ երեն խլըշում
 Արագ փախչում է դեպի
 Մթին խորքերն անտառի:
 175 Հավքերն էլ կամաց կամաց,
 Բիզնաժամը վերջացրած,
 Ճղների վրա թրթռում,
 Թառ են լինում ու լռում:
 Բայց ահա լուռ ծմակի
 180 Միջին հանկարծ Ալեքի
 Սուր ականջին հասավ մի
 Քաղցրամրմունջ մեղեդի:
 Սակավ ևս առաջ գնաց,
 Եվ ահա նրա դիմաց
 185 Դուրս եկավ մի ձիավոր,
 Տեսքով պարթև, փառավոր,
 Անդեն նստած վեհապանծ,
 Անփուլթ կերպով վար թողած
 Հայն քղանցքը սև շորի
 190 Կողքերից երիվարի.
 Իսկ ալեխառն մորուքը
 Ցրիվ բռնած ողջ կուրծքը
 Անհոգ ձայնով ինքն իրան
 Երգում էր մի շարական:
 195 Տեսավ նրան Ալեքը,

- Զվարթացավ, աջ ձեռքը
 Բարձրացնելով դեպի վեր
 Ձայն տվեց. — Օրհնյա ի Տեր:
 — Աստված օրհնե քեզ, որդի.
- 200 Բայց չէ որ մի տղամարդի
 Համար, անշուշտ, շատ են շատ
 Ամեն զենքից երկու հատ:
 — Ճիշտ է, տեր հայր, սակայն դուն
 Զըգիտես, որ մինչև տուն
- 205 Ավարն հաղթողն է տանում.
 Որ այնքան ձայն էր հանում
 Չարիքներովն անսովոր,
 Այն թուրք Ալին հենց այսօր
 Մամմադի դրախտը գնաց,
- 210 Իսկ զենքերն ինձ մնաց:
 — Սիրուն ավար ես արել,
 Բայց ավարիցդ առավել
 Գործքդ է սիրուն, ես իմ հոգին,
 Գովեց տերտերն Ալեքին:
- 215 — Փառավորիս դուն, տերտեր,
 Լավ խոսեցիր. աջըդ բեր,
 Մի համբուրեմ, որ մեղքիս
 Թողություն էլ ես տալիս:
 — Ապրես Ալեք, շատ ապրես,
- 220 Թող Աստված զորացնե քեզ,
 Որ Անի պես լիրբ թուրքին
 Գիտես պատժել յուր կարգին:
 Վկա է սուրբ օծումս,
 Մի նշխար կա ծոցումս,

- 225 Իբրև պարզև կենարար
Քեզ եմ տալիս դրա համար:
Դուն ոչ թե մեղք ես արել,—
Մի սուրբ պարտք ես կատարել.
Անիրավ մարդու դիմաց
- 230 Վրեժխնդիր է և Աստված:
Վրեժխնդիր է և Աստված,—
Ծեր անտառը որոտաց: